

Η βιβλιογραφία ως πολιτισμική απογραφή Λόγιοι στη μάχη της γνώσης

Το ποιος διάβαζε τι κατά την περίοδο του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, και το τι μπορεί αυτό να σημαίνει για τότε που συνέβη και για εμάς σήμερα, είναι ένα συναρπαστικό ταξίδι στο οποίο μας μπει ο 2ος τόμος της «Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα»

«**Ο**στις γονείς εφόνευσεν, όπως θεόν υβρίση / βιβλιογράφος ας γενή, ίν' άφεισιν ελπίση»: παραλλάσσοντας ελαφρά το παλαιό δίσπικιο, φίλοι και συνεργάτες του Φίλιππου Ηλίου αποτιμούσαν έτσι την εργώδη του προσπάθεια να βιβλιογραφήσει τον 19ο αιώνα και να ανακινήσει το ενδιαφέρον για την ιστορία του ελληνικού βιβλίου.

Γράφει η **Λίζα Τσιπιράκου**

Πρόσφατα δόθηκε στην κυκλοφορία ο δεύτερος τόμος της «Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα» στο χνάρι των ιδίων μεθοδολογικών αρχών και αξιοποιώντας τα κατάλοιπα του Φίλιππου Ηλίου. Και πάλι ο αναγνώστης δεν ανοίγει απλά ένα βιβλίο. Ξεκλειδώνει έναν ολόκληρο κόσμο και μάλιστα έναν κόσμο σε κρίση και αναπροσδιορισμό, εφόσον διατρέχουμε τα αμέσως προεπαναστατικά χρόνια, την περίοδο του αγώνα της ανεξαρτησίας και την όδευση προς το σύγχρονο αστικό κράτος. Οι εκδοτικές επιλογές, τα «τραβήγματα», οι προαγγελίες και κρίσεις, οι μεταφράσεις, οι αφιερώσεις, οι προμετωπίδες, τα τυπογραφικά σήματα και κομμάτια, η εικονογράφηση, η τιμή πώλησης, η συμπλήρωση κάθε σχεδόν εγγραφής με «γραμμάτισμο», φωτομηχανική δηλαδή αναπαραγωγή σε αμίκρυνση της σελίδας τίτλου είτε του εξωφύλλου, και πλήθος άλλων βιβλιολογικών πληροφοριών παραπέμπουν σε υψηλή στάθμη παιδείας και

καλή διακίνηση του εντύπου σε εκτεταμένες περιοχές του ελληνιασμού.

Πρόκειται για έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία και οι εντάσεις, οι ιδεολογικές ζυμώσεις, ο κοινωνικός βρασμός, οι προσδοκίες ή οι εμμονές των εργατών του λόγου (φαντασιώτες, αστοί και πληβείοι συγγραφείς, κληρικοί, δάσκαλοι, μεταφραστές, «γραμματικοί») αποτυπώνονται στο χώρο του βιβλίου. Ανθήρη τυπογραφία σε Βενετία, Παρίσι, Βιέννη, Μάλτα, Βουκουρέστι, Ιάσιο,

Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Οδησό, Πετρούπολη, Λειψία, Γενεύη, Τερνέστη, Ναύπλιο, Αίγινα, Σύρο, Χίο, Μεσολόγγι – μονότι κάποια προεπαναστατικά τυπογραφικά κέντρα λόγω των εκτάκτων συγκυριών εξαφανίζονται ή υπολειπονται (π.χ. της Χίου, του Μεσολογγίου, η Πατριαρχική Τυπογραφία στην Κωνσταντινούπολη).

Σημαντικός αριθμός συνδρομητών, αναδιάρθρωση του αγοραστικού-αναγνωστικού κοινού, νέα δυναμική ώθηση στο εκπαιδευτικό βιβλίο και στο σχολικό εγχειρίδιο, αισθητή υποχώρηση του θρησκευτικού εντύπου, αναβάθμιση της λογικής λογοτεχνίας, πρόσφορη ζήτηση στιχικού λόγου (εγκωμίων, θυριών, ασμάτων, έμμετρης σάτιρας), πρωτοφανή νεύματα της παιδικής/νεανικής λογοτεχνίας, μετακένωση επιστημονικού προβληματισμού (δίκαιο, πολιτική οικονομία, ιστορική, μαθηματικά), μέθοδοι ξένων γλωσσών, λεξικά, μισοισοναρικά φυλλάδια: είναι

Ο Ρήγας Βελεστινλής και ο Αδαμάντιος Κοραής υποβασιάζουν την Ελλάδα. Πίνακας του Θεοφίλου (συλλογή Α. Ξύδη)

παράμετροι που αναδιατάσσουν τις προτεραιότητες της λογισούνης, ανασχεδιάζουν τα ανθρώπινα δίκτυα στον ελλαδικό χώρο και στη διασπορά, διαμορφώνουν το φιλελληνικό ρεύμα, οικοδομούν τους όρους μιας ελευθεροτυπίας. Στην εμπειριστικωμένη 30σέλιδη εισαγωγή της, η Πόπη Πολέμη ικνυλατεί αυτόν τον πολύχρωμο κόσμο των εντύπων και διερευνά την κοινωνία που τα παρήγαγε – και τα καταναλώσε: με υποστηρικτικούς πίνακες, παράθεση στατιστικών στοιχείων και αριθμητικών δεδομένων, σχολιάζει πειστικά τον εν πολλοίς «αγωνιστικό χαρακτήρα» της βιβλιοπαραγωγής.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ ΤΟΜΟΣ Β΄: ΒΙΒΛΙΑ - ΦΥΛΛΑΔΙΑ: 1819-1832

ΕΠΙΜ. Η. ΠΟΛΕΜΗ, Α. ΜΥΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ε.Ρ. ΡΙΖΑΚΗ ΕΚΔ. ΜΙΕΤ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ, ΕΑΙΑ, 2011 ΣΕ.Α. 808, ΤΙΜΗ: 100 ΕΥΡΩ

Πρόσκληση σε ένα ταξίδι συσχετισμών

Ο συνδυασμός του βιβλιοφιλικού πάθους με την ιστορική γνώση και ευαισθησία βρήκαν στο πρόσωπο του Φίλιππου Ηλίου τον ιδεώδη συνεχιστή λαμπρών βιβλιογραφικών επιδόσεων, λόγω χάρις της ενδεκάτομης «Bibliographie Hellenique» του Emile Legrand (1876-1790). Με αλληπάλληλα και αυτονομήματα δημοσιεύματα

ήδη από τη δεκαετία του 1970, πιστεύοντας στη διπλή διάσταση του βιβλίου ως φορέα ιδεών και ως εμπνευστή, ο Ηλίου αξιοποίησε τις κερκτικές γνώσεις και προώθησε, αναβάθμισε τη βιβλιογραφική μελέτη σε αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής ιστορίας.

Όπως επεσήμανε, «η βιβλιογραφία δεν είναι σκοπός: είναι μέσο για να συλλάβουμε μέσα

από αυτήν, σπρηγμένοι και στα πορίσματά της, την ιστορία του βιβλίου στις πολλαπλές του εκφάνσεις». Ωριμος καρπός αυτών των αναζητήσεων υπήρξε η εμφάνιση το 1997 του πρώτου τόμου της «Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα. 1801-1818». Ο τόμος αυτός συνοδεύει την τωρινή έκδοση σε CD. Μετά τον θάνατό του (2004), μετο-

νομασμένη σε «Βιβλιολογικό Εργαστήρι «Φίλιππος Ηλίου»» και ενταγμένη στα προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη, η κυμένη αυτή, με επικεφαλής την ακούραστη Πόπη Πολέμη, συνεχίζει την υλοποίηση των αρχικών στόχων. Ο δεύτερος τόμος είναι μια πρόσκληση σε ένα ταξίδι συσχετισμών, υποσχέσεων, γονιμών υποθέσεων εργασίας.